

Zaznavanje in vključevanje glasbe v vsakdanje življenje gluhih in naglušnih

Povzetek

Glasba je že od nekdaj ena najvidnejših oblik kulture, s katero se srečujemo povsod in vsak dan. Ob tem pogosto pozabljamo, da med nami obstajajo tudi osebe z okvaro sluha, ki jim je zaznavanje glasbe oteženo ali onemogočeno. Osredinila sem se na raziskavo o zaznavanju in vključevanju glasbe v vsakdanje življenje gluhih in naglušnih, pri čemer sem teoretično orisala anatomsko zgradbo ušesa, opredelila gluhotu in naglušnost ter v kratkih iztočnicah opisala kulturo gluhih in naglušnih ter nakazala, kaj vse so nekateri posamezniki kljub prirojeni ali pridobljeni slušni motnji že dosegli na področju glasbe. V empiričnem delu sem statistično obdelala rezultate ankete, opravljene na vzorcu populacije gluhih in naglušnih v Sloveniji. Zaradi majhnega vzorca rezultatov ni mogoče posplošiti na vso populacijo oseb z okvaro sluha v Sloveniji, kljub temu pa lahko zatrdimo, da tako kot slišim tudi nekaterim posameznikom z okvaro sluha glasba pomeni pomemben del njihovega vsakdanjega življenja. Ali posameznik z okvaro sluha v svoje življenje vključuje glasbo ali ne, je odvisno predvsem od stopnje slušne motnje in vzgoje ter okolja, v katerem oseba odrasča, kar mi je v pogovoru potrdil tudi Dominik Jurca, pedagog na Zavodu gluhih in naglušnih v Ljubljani. Vključevanje glasbe v življenje je torej pogojeno predvsem družbeno in psihološko in ni nujno usodno odvisno od telesnih pomanjkljivosti.

Ključne besede: gluhi in naglušni, zaznavanje glasbe, vključevanje glasbe

Abstract

Music is one of the most important forms of culture encountered by human beings in various times and places. However, we are sometimes insufficiently sensitized about the fact that there are people among us whose hearing is impaired and are thus limited or entirely disabled in perceiving music. I researched how deaf and hearing-impaired persons perceive and use music in their daily lives. I outline the anatomy of the ear, define deafness and impairments of hearing and present the culture of the deaf and hearing-impaired, stressing the achievements of some individuals in the field of music despite their inborn or acquired hearing impairment. The empirical part contains a statistical analysis of the results of a survey carried out on a sample of deaf and hearing-impaired people in Slovenia. Due to the small size of the sample, the results cannot be generalized but it is possible to conclude that for some hearing-impaired individuals, music is just as important in their daily lives as for people with normal hearing. Whether hearing-impaired individuals include music in their lives depends mostly on the severity of their hearing impairment, their education, and the environment in which the individual is brought up. This has also been confirmed in an interview with Dominik Jurca, a teacher at the Institute for the Deaf and Hearing-Impaired in Ljubljana. The inclusion of music in everyday life is therefore conditioned primarily by social and psychological factors, and not necessarily fully dependent on the health condition.

Key words: deaf and hearing-impaired people, perception of music, inclusion of music

Uvod

Danes je glasba vseprisotna, saj jo srečujemo povsod, četudi se ji kot posamezniki v določenih okoliščinah celo izogibamo. Z njo se srečujejo tudi osebe z okvaro sluha in v raziskavi, ki sem jo izvedla v okviru svoje diplomske naloge,¹ sem se posvetila dvema področjema: zaznavanju, ki jim je zaradi fiziološke okvare po primarni poti oteženo, in vključevanju glasbe v njihova življenja.

Anatomija

»Človeško uho je parni organ za zaznavo zvoka in uravnavanje ravnotežja, sestavljeno iz zunanjega, srednjega in notranjega ušesa.« (Batelino, 2007: 15)

Bolezni, ki lahko vodijo k izgubi sluha, se lahko razvijejo v vseh delih ušesa, zato poznamo bolezni uhlja, zunanjega sluhovoda, srednjega ušesa in bolezni notranjega ušesa (Kambič, 1984: 31–70). Izguba sluha je lahko tudi posledica prekomernega hrupa, ki mu je posameznik izpostavljen (Ravnikar, 2007: 150–152).

Po mnenju Berčiča je otorinolaringologija »veda, ki se bavi z boleznimi ušes, nosu in obnosnih votlin, žrela in požiralnika ter grla in sapnika«. Del nje so tudi preiskave sluha, obenem pa raziskuje ravnotežni aparat in se povezuje z otonevrologijo ter s cervikofacialno kirurgijo (2002: 11). S različnimi preiskavami skušamo ob izgubi sluha ugotoviti, ali ima preiskovalec okvaro sluha, in opredeliti, kolikšna je ta okvara ter kje v slušni progi je motnja. Ti podatki nam tudi povedo, ali naglušnost lahko pozdravimo delno ali v celoti ali pa naglušni potrebuje medicinsko-tehnični pripomoček (Vatovec, 2007: 11).

Gluhi in naglušni

Kambič (1984: 69) meni, da je »gluhota nevidna motnja, ki je ljudje ne opazijo, dokler ne pridejo v stik z gluhim človekom«, medtem ko Košir (1999: 9) navaja, da je posameznik gluha, če ne sliši zvokov in glasov iz svojega okolja, naglušni pa jih sprejema le delno. V Sloveniji je v uporabi definicija *Pravilnika o razvrščanju in razvidu otrok in mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju*,² ki loči naglušne, tiste, katerih izguba sluha znaša od 40 do 80 dB in s katerimi je sporazumevanje nezanesljivo, saj je razvoj njihovega govora bistveno moten, in gluhe, tiste, ki so izgubili sluh za več kot 80 dB in je govorno razumevanje z njimi nemogoče (Levec, 1994: 11).

Kuhar (1999: 9) glede na starost, v kateri je prišlo do izgube sluha, razlikuje prelingvalno gluhost (izguba sluha je nastopila že ob porodu ali pa pred razvojem govora in jezika) in postlingvalno gluhost (izguba sluha je nastopila po razvoju govora in sluha). Kambič (1984: 70) glede na etiopatogenezo gluhost deli na podedovano (kadar so genetske nepravilnosti podedovane od staršev ali daljnih prednikov), prirojeno (kadar slušna okvara nastane zaradi poškodb, nastalih med porodom) in pridobljeno (kadar slušna okvara nastane zaradi nalezljivih bolezni v prvih letih življenja). Glede na mesto v slušnem sistemu, kjer je nastala motnja, Košir (1999: 23–25) loči periferne slušne motnje, pri katerih obolelo uho povzroči zmanjšano ali spremenjeno zvočno informacijo na poti do možganov, in centralne slušne motnje, ki jih lahko, ni pa nujno, spremlja senziorinevralna naglušnost. Glede na mesto okvare, Levec (1994: 12–13) med najpogostejšimi navaja konduktivno (prevodno) gluhosto, katero je povzročila napaka v zunanjem ali srednjem ušesu, in senziorinevralno (zaznavno) gluhosto, katero je povzročila poškodba nekaterih ali vseh živcev v notranjem ušesu in je lahko nastala pred porodom ali med njim ali pa je plod kasnejših vzrokov. Upoštevati je treba tudi, da se s staranjem razvije napredujoča zaznavna naglušnost, ki jo imenujemo tudi starostna naglušnost, zaradi izpostavljenosti visokim jakostim zvoka pa je okvara sluha mogoča tudi pri profesionalnih glasbenikih.

Vse slušne okvare so biološke, fiziološke in nepovratne, poleg tega pa slušna okvara povzroča tudi prizadetost in oviranost različnih stopenj na različnih vsebinskih področjih, ki pa se lahko omilijo in zmanjšajo ob ustrezni rehabilitaciji in informiranju ter osveščanju okolja. Košir (1999: 13–20) meni, da posledice slušne motnje segajo na vsa področja posameznikovega življenja in zajemajo posledice v mišljenju, kognitivnem razvoju, motoričnem razvoju, vedenju in osebnosti ter segajo na socialno in emocionalno področje posameznika.

»Komunikacijo ali sporazumevanje lahko opredelimo kot vedenje, ki vključuje izmenjavo informacij med dvema bitjema. Informacije so lahko misli, občutki, izkušnje, potrebe, želje itd.« (Kuhar, 1993: 18). Komuniciramo lahko prek glasovnega govora, poslušanja, ogledovanja, branja, pisanja, kretanja, gest, pantomime, vizualnih pripomočkov ali neverbalne komunikacije (Kuhar, 1993: 18). Težja izguba sluha vpliva tako na govor in jezikovni razvoj kot na sprejemanje in posredovanje informacij. Levec (1994: 11) kot najpogostejše metode komunikacije navaja: oralno komunikacijo, branje z ustnic, »cuedspeech«,³ črkovanje s prsti, znakovni jezik, totalno in simultano komunikacijo.

Rehabilitacija gluhih ter naglušnih je odvisna od tega, ali

¹ Nina Novak, *Zaznavanje in vključevanje glasbe v vsakdanje življenje gluhih ter naglušnih*. Ljubljana: Oddelek za muzikologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, 2011.

² *Pravilnik o razvrščanju in razvidu mladostnikov z motnjami v telesnem in duševnem razvoju*, Ur. l. SRS, št. 18/1977. Sprejel ga je Ministrstvo za šolstvo in šport 1. 9. 1977 in je veljal med 22. 10. 1977 ter 25. 6. 1991.

³ Cuedspeech so dogovorjeni položaji dlani in prstov ob ustih, ki ponazarjajo določene glasove in so dopolnilo ogledovanju (Levec, 1994: 11).

je posameznik gluha ali naglušna že od rojstva. Kadar je v polžku ohranjenih vsaj nekaj otočkov sluha, rehabilitacijo najprej poskusimo s slušnim aparatom. Če rehabilitacija s pomočjo slušnega aparata ni uspešna, nadaljnjo rehabilitacijo izvajamo s pomočjo polžkovskega vsadka (Berčič, 2002: 34–35). V uporabi so tudi slušne proteze, kohlearni implant – slušni pripomoček, ki je vgrajen v srednje uho in je namenjen posameznikom, ki ne morejo uporabljati konvencionalnega slušnega aparata, kostno usidrani slušni pripomoček za osebe s prevodno in kombinirano naglušnostjo, na tržišču pa se bo najverjetneje kmalu pojavil tudi zobni slušni aparat.

Glasba in gluhi ter naglušni

V socialnem življenju oseb z okvaro sluha imajo veliko vlogo izobraževalne ustanove,⁴ v katerih se družijo in v svoj izobraževalno-kulturni program vključujejo tudi glasbo. Glasba je pri osebah z okvaro sluha v uporabi tudi kot pedagoški pripomoček, saj je govor gluhih ljudi »drugačen po tempu, ritmu in intonaciji. Težave imajo tudi pri dihanju, kontroli ranju glasnosti in višine.« (Kuhar, 1993: 21)

Zato ima glasba zelo pomembno vlogo pri govorni in slušni vzgoji, saj ponuja melodično-prozodične, mikro- in makrosegmentalne⁵ ter ritmične elemente, spodbuja pa tudi razvoj dihanja, poslušanja, motoriko, komunikacijo in socializacijo (Ozbič, 2007: 38). Priporočeno je, da se otrok uči govora aktivno, ne le ob uporabi glasbe, temveč različnih zvokov, saj ima tako možnost povezati predmete z zvokom, ki ga oddajajo (Mirai, 2000: 21).

Na Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani so učencem omogočali tudi estetsko govorno ritmiko, ki pa jo je leta 2005, z novim učnim načrtom, zamenjala glasbena vzgoja. Cilji estetske govorne ritmike so bili spoznavanje in razvijanje taktilno-vibracijskih občutkov akustičnega in vizualnega dojetja ritma, učenje pravilnega mišičnega tonusa, spoznavanje in usvajanje pravilnega preponskega dihanja, učenje pravilnega govornega ritma, naglasa in pavze, razvijanje govora, mišljenja, poslušanja, ustvarjalnosti in domišljije ter vzgajanje čuta za lepo, tekoče, ritmično gibanje, ki učinkuje na telo sprostitelno in pomirjujoče. Pri izvajanju učitelj uporablja najrazličnejše pripomočke (npr. glasbila, zgoščenke in druge zvočne vire, lahko pa uvaja tudi elemente plesnega izražanja) in se opira na znakovni jezik (Mele, 2004: 59–62).

Glasbena vzgoja za gluhe in naglušne naj bi pri otrocih z okvaro sluha zajemala dve področji: glasbeno-govorne sti-

mulacije, ki zajemajo govorne strukture, oblikovane na ritmu izštevank in telesnem ritmu, ter gibalno-govorne stimulacije, ki prek telesa in giba usmerjajo pot h komunikaciji ter so uvod v uro glasbeno-govornih stimulacij. Glasbena vzgoja za otroke z okvaro sluha se od glasbene vzgoje slišočih razlikuje po splošnih ciljih, ki so poustvarjati glasbene vsebine prek spoznavanja, raziskovanje, eksperimentiranje z umetniškimi sredstvi, pridobivanje mikro- in makromotorike ter orientacije v prostoru in času glasbenih ritmov, iger, fonetskih ritmov, izštevank in drugih osti razvijati spasiocepcijo⁶ in propiocepcijo⁷ (Mele, 2004: 62–65).

Glasba je torej pomemben del življenja oseb z okvaro sluha. Nekaterim pomeni le sprostitev, drugim užitek, tretji pa jo uporabljajo kot pripomoček pri učenju govora. Da slušna okvara ni nujno nepremostljiva ovira, ki posamezniku preprečuje aktivno vključevanje glasbe v življenje, dokazujejo mnogi skladatelji in izvajalci. Med najbolj znane spada klasicistični skladatelj Ludwig van Beethoven, ki pa nikakor ni edini. Tu so še norveška pianistka in skladateljica Agathe Bacher-Grøndahl, angleški skladatelj William Boyce, ameriški izvajalec rapa Sean Forbes, škotska perkusionistka Dame Evelyn Elizabeth Ann Glennie, nemški skladatelj in glasbeni teoretik Johann Mattheson, češki skladatelj Bedřich Smetana, angleški rock kitarist in skladatelj, vodja rock skupine The Who Peter Dennis Blandford Townshend, angleški skladatelj Ralph Vaughan Williams idr. V Sloveniji je najbolj znana skupina Energične Štajerke.

Problem in cilj raziskave

Čeprav je gluhot »nevidna motnja, ki je ljudje ne opazijo, dokler ne pridejo v stik z gluhih človekom« (Košir, 1999: 9), gluhi in naglušni predstavljajo manjšinsko populacijo, saj jih od slišočih loči majhna razlika, ki je lahko zelo velika prepreka: komunikacija. Tako kot zvoke iz okolja tudi glasbo zaznavajo drugače od slišočih in s težavo ali celo sploh ne, kar je v največji meri pogojeno s stopnjo slušne motnje.

Ker je v Sloveniji področje glasbe v povezavi z osebami z okvaro sluha (še) precej neraziskano, se o tem, kakšno vlogo ima glasba v življenju gluhih in naglušnih, vse premalo razmišlja, posledično pa tudi v že obstoječih objektih niso narejene zadovoljive prilagoditve. S tem so osebe z okvaro sluha prikrajšane za življenje, izpolnjeno z udejstvovanjem pri kakovostnih socialnih in kulturnih dogodkih.

Cilji raziskave so bili torej ugotoviti, kako gluhi ter naglušni sprejemajo glasbo, kako jo vključujejo v svoje življenje in

⁴ V Sloveniji obstajajo Zavod za gluhe in naglušne Ljubljana, Center za sluh in govor Maribor, Center za korekcijo govora in sluha Portorož, Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije, v katero so združena vsa društva gluhih ter naglušnih, ter Kulturno in izobraževalno društvo gluhih Mavrica, neprofitno in prostovoljno združenje gluhih oseb, ki deluje na področju umetnosti in izobraževanja.

⁵ Mikro- in makrosegmentalni elementi so note, stavki in fraze.

⁶ Spasiocepcija pomeni zaznavanje prostora.

⁷ Propiocepcija pomeni zaznavanje lastnega telesa.

kakšno vlogo ter funkcijo ji pripisujejo, obenem pa sem skušala prisluhniti tudi njihovim predlogom in rešitvam, ki jih ponujajo v želji, da bi se v prihodnosti imeli možnost v čim večji meri integrirati v okolje sliščih.

Hipoteze

Hipoteze sem oblikovala po seznanitvi z literaturo o izbrani temi in s kulturo gluhih ter naglušnih. Te so:

- H1: osebe z okvaro sluha zaznavajo glasbo;
- H2: glasbo v največji meri zaznavajo s pomočjo vibracij, sledita poslušanje in gibanje;
- H3: večina oseb z okvaro sluha pri poslušanju/zaznavanju glasbe uporablja pripomočke;
- H4: med seboj ločujejo različne zvrsti glasbe;
- H5: pri zaznavanju/poslušanju glasbe največ pozornosti namenijo ritmu;
- H6: gluhi in naglušni se z glasbo v največji meri srečujejo doma;
- H7: z glasbo se srečujejo vsakodnevno;
- H8: glasbo večkrat poslušajo namensko;
- H9: večina oseb z okvaro sluha se z glasbo nikoli ni ukvarjala aktivno;
- H10: v večini društev gluhih in naglušnih obstajajo skupine ali delavnice, ki v svoje delovanje vključujejo tudi glasbo;
- H11: večina oseb z okvaro sluha meni, da v že obstoječih objektih niso narejene zadovoljive prilagoditve, ki bi omogočale učinkovito doživljanje glasbe osebam z okvaro sluha.

Metode dela

Metodološki pristop

Odločila sem se za anketiranje oseb z okvaro sluha s pomočjo vprašalnika, ki sem ga sestavila v ta namen in ki obsega že prej omenjene probleme in cilje raziskave (glej točko 2).

Vzorčenje

Kljub temu da sem k sodelovanju v raziskavi o zaznavanju in vključevanju glasbe v vsakdanje življenje gluhih ter naglušnih večkrat povabila člane vseh društev⁸ gluhih in naglušnih v Sloveniji, se je odzvalo le naključnih 66 posameznikov, ki so na vprašalnik povečini odgovorili pomanjkljivo. Vzorec je zaradi tega, kljub prizadevanjem, premajhen, da bi rezultate lahko splošili na celotno skupnost oseb z okvaro sluha v Sloveniji.

⁸ V Sloveniji je 13 društev gluhih in naglušnih, od katerih imajo nekatera tudi svoje podružnične centre: DGN Ljubljana, DGN Podravja Maribor, DGN Celje, DGN Koroške, DGN Severne Primorske, DGN Koper, AURIS-MDGN za Gorenjsko, DGN Dolenjske in Bele krajine, DGN Pomurja Murska Sobota, DGN Posavja Krško, MDGN Velenje, MDG Ljubljana in MDGN Slovenske Konjice.

Po končani raziskavi sem se o dobljenih rezultatih pogovorila z Dominikom Jurco, glasbenim pedagogom na Zavodu za gluhe in naglušne v Ljubljani.

Vprašalnik

Vprašalnik Zaznavanje in vključevanje glasbe v vsakdanje življenje gluhih ter naglušnih⁹ obsega 21 vprašanj, ki so razdeljena v tri skupine. Prvo skupino sestavlja sedem vprašanj, ki zajemajo osnovne podatke izprašancev (spol, starost, kraj prebivanja, stopnjo izobrazbe in podatke o okvari sluha), druga skupina obsega pet vprašanj in se osredinja na zaznavanje glasbe, tretja pa je sestavljena iz sedmih vprašanj in se osredinja na vključevanje glasbe. Ob koncu vprašalnika sta bili še dve dodatni vprašanji odprtega tipa z možnostjo, da izprašanci navedejo svoje izkušnje, predloge in mnenja glede obravnavane teme, ter z možnostjo, da navedejo, kateri izvajalci ali zvrsti glasbe so jim najljubši in na podlagi katerih meril so se odločili zanje.

Vprašalnik je vseboval vprašanja zaprtega, odprtega in kombiniranega tipa. Pri vprašanjih zaprtega tipa so izprašanci izbirali med več mogočimi odgovori, vprašanja odprtega tipa pa so bila navedena kot podvprašanja k vprašanju zaprtega tipa ali kot možnost, da izprašanci izrazijo svoje mnenje, izkušnje in predloge.

Rezultati in analiza pridobljenih podatkov

Rezultati¹⁰ in njihova statistična obdelava so potrdili ali ovrgli moje hipoteze, opisane pod točko 3. Pri vprašanjih zaprtega tipa so si bili rezultati večkrat tako blizu, da je bilo hipotezo težko ovreči ali potrditi, zato sem se dodatno oprla na izkušnje in mnenje Dominika Jurca, ki so mi razjasnili vsaj nekatere nejasnosti. V nadaljevanju bom podrobneje razložila rezultate.

H1: osebe z okvaro sluha zaznavajo glasbo

Hipotezo lahko potrdim, saj so rezultati pokazali, da 37 (56,06 %) izprašancev zaznava glasbo, 23 (34,85 %) jih glasbe ne zaznava, 6 (9,09 %) pa je ostalo neopredeljenih. Dominik Jurca mi je potrdil, da »vsaj na en način zaznavajo glasbo« in jo na nek način tudi razumejo, vendar pa je »verjetno to razumevanje precej omejeno na ritem« (Osebni pogovor, 2011).

H2: glasbo v največji meri zaznavajo s pomočjo vibracij, sledita poslušanje in gibanje

Hipotezo lahko potrdim. Mogočih odgovorov je bilo več, rezultati pa so pokazali, da 38 (57,57 %) izprašancev glasbo zaz-

⁹ Vprašalnik Zaznavanje in vključevanje glasbe v vsakdanje življenje gluhih ter naglušnih, Nina Novak, 2011.

¹⁰ Vir: Vprašalnik Zaznavanje in vključevanje glasbe v vsakdanje življenje gluhih ter naglušnih, Nina Novak, 2011.

nava s pomočjo vibracij, 31 (46,97 %) s poslušanjem, vendar sta se pred gibanjem, za katerega se je opredelilo 9 (13,63 %) izprašancev, zvrstila gledanje, za katerega se je opredelilo 12 (18,18 %) izprašancev, in tipanje, za katerega se je opredelilo 11 (16,66 %) izprašancev. 15 (22,73 %) jih je poudarilo, da ne čutijo ničesar, 20 (30,30 %) pa jih glasbo zaznava drugače, pri čemer so navedli odgovore, ki so neustrezni, npr. »povečam jakost glasbe«, »slušni aparat« itd. Jurca meni, da so vibracije »pomembne na vsak način. Zelo hvaležna je kitara, ker struna vibrira. [...] Tudi boben, ker lahko dajo roko na opno in čutijo vibracije.« (Osebni pogovor, 2011) Mnoge osebe z okvaro sluha glasbo tudi dejansko poslušajo, vendar se poslušanja poslužujejo tisti, ki nimajo popolne okvare sluha.

H3: večina oseb z okvaro sluha pri poslušanju/zaznavanju glasbe uporablja pripomočke

Hipotezo moram ovreči, saj so rezultati pokazali, da 38 (57,58 %) izprašancev ne uporablja pripomočkov, 20 (30,30 %) jih uporablja pripomočke, 8 (12,12 %) pa jih je ostalo neopredeljenih.

Na podvprašanje, katere pripomočke uporabljajo pri zaznavanju/poslušanju glasbe, so navajali: slušni aparat (10,51 %), indukcijska zanka (3,03 %), foniker (1,51 %), mize in drugi predmeti (1,51 %), balon (1,51 %) ter »schola sistem« in dobro ozvočenje (1,51 %). Drugi odgovori kažejo na nerazumevanje vprašanja, saj so neustrezni (npr. »avtoradio«, »radio«, »čutim pri telesu« itd.).

Pri uporabi pripomočkov je pravzaprav dovolj že, če uporabimo zvočnike, saj nam že ti omogočajo zaznavanje visokih in nizkih frekvenc. Jurca je potrdil moje dvome o dobljenih rezultatih, s katerimi se težko strinja, in mi pojasnil, da ne ve, »koliko so v domačem okolju tega navajeni. Tukaj si poskušamo pomagati z vibracijami, baloni, ne vem pa, kako je doma.« (Osebni pogovor, 2011) Iz tega sem sklepala, da pripomočke uporabljajo v izobraževalnih ustanovah, društvih in delavnicah, medtem ko v domačem okolju najverjetneje niso v uporabi.

H4: med seboj ločujejo različne zvrsti glasbe

Hipotezo sem po pogovoru z Jurco ovrgla, kljub temu da so bili rezultati precej izenačeni, kar je najverjetneje posledica različnih stopenj slušne okvare, in kažejo na to, da 29 (43,94 %) izprašancev med seboj ločuje različne zvrsti glasbe, 28 (42,42 %) jih zvrsti glasbe med seboj ne ločuje, 9 (13,64 %) pa je ostalo neopredeljenih.

H5: pri zaznavanju/poslušanju glasbe največ pozornosti namenijo ritmu

Rezultati so pokazali, da največ pozornosti, 18 (27,27 %), namenijo melodiji, nekaj manj, 17 (25,76 %) ritmu, 4 (6,06 %)

besedilu, 5 (7,58 %) drugim elementom, 22 (33,33 %) pa je ostalo neopredeljenih. Pod drugo so navajali »ničemur«, kar kaže na popolno izgubo sluha, ali »hip hop«, ki ga zaradi nerazumevanja vprašanja ne morem upoštevati kot ustrezen odgovor. Kljub temu da so rezultati pokazali, da več pozornosti namenijo melodiji, Jurca pojasnjuje, da njegove izkušnje kažejo na to, »da zaznavanje temelji predvsem na ritmu. Vprašanje je, kaj so mislili s tem in če sploh vedo, kaj pomeni ritem.« (Osebni pogovor, 2011) Najverjetneje gre v prvi vrsti za to, da tisti, ki nimajo visoke stopnje slušne okvare, glasbo dejansko poslušajo in posledično tudi več pozornosti namenijo melodiji, tisti z visoko stopnjo slušne okvare pa glasbo poslušajo/zaznavajo redkeje in največ pozornosti namenijo ritmu.

H6: gluhi in naglušni se z glasbo v največji meri srečujejo doma

Hipotezo lahko potrdim. Mogočih je bilo več odgovorov, rezultati pa so pokazali, da se polovica – 33 (50,00 %) – izprašancev z glasbo srečuje doma, sledijo javni kraji – 22 (33,33 %), službeno ali šolsko okolje – 3 (4,55 %), 8 (12,12 %) pa je ostalo neopredeljenih. Jurca je potrdil rezultate in pojasnil, da je »verjetno spet odvisno od stopnje gluhotе, a verjetno oni potrebujejo še bolj umirjeno okolje, da lahko poslušajo glasbo,« in da »morajo imeti neko sterilno okolje, [...] kjer ni drugih dražljajev. Tako da je pri tem verjetno vendar pomembno, da je okolje prečiščeno zunanjih zvokov in da ni vse nametano skupaj – šumi, hrup, pogovor in glasba.« (Osebni pogovor, 2011)

H7: z glasbo se srečujejo vsakodnevno

Hipotezo lahko potrdim, saj se 28 (42,42 %) izprašancev z glasbo srečuje vsakodnevno, 13 (19,70 %) se z njo srečuje redko, 5 (7,58 %) mesečno, 1 (1,51 %) tedensko, 19 (28,79 %) je ostalo neopredeljenih, medtem ko ni bilo nikogar (0 %), ki bi se nikoli ne srečal z glasbo.

H8: glasbo večkrat poslušajo namensko

Hipotezo moram ovreči, kajti rezultati so pokazali, da jih 24 (36,36 %) glasbe nikoli ne posluša namensko, 23 (34,85 %) jih glasbo posluša namensko, 19 (28,79 %) pa se jih ni opredelilo. S tem se ne strinja Jurca, ki meni, da je »to povezano s šesto hipotezo. Torej, da se morajo dejansko odločiti, da bodo poslušali glasbo. Ne morejo je poslušati kar naključno na radiu, mimogrede.« (Osebni pogovor, 2011)

H9: večina oseb z okvaro sluha se z glasbo nikoli ni ukvarjala aktivno

Hipotezo lahko potrdim. Iz rezultatov je razvidno, da se 45 (68,18 %) izprašancev z glasbo nikoli ni ukvarjala aktivno, 6 (9,09 %) se jih je, 15 (22,73 %) pa je ostalo neopredeljenih. Iz vprašalnika je prav tako razvidno, da se je večina tistih, ki

so se z glasbo ukvarjali aktivno, z njo srečala še v obdobju, preden je nastopila okvara sluha ali pa je bila ta zelo majhna. Pri podvprašanju, kje in kako so se aktivno srečali z glasbo, navajajo, da v glasbeni šoli – 1 (1,51 %) se je učil kitaro, 2 (1,51 %) orgle in sintetizator, 1 (1,51 %) je igral kitaro v skupini, na plesnih vajah – 1 (1,51 %), 1 (1,51 %) pa je nastopal na prireditvah v slovenskem znakovnem jeziku, pri čemer sklepam, da gre za kombinirane pevske zборе sliščih in gluhih ter naglušnih. Vendar večina odgovorov kaže na nerazumevanje vprašanja, saj so povsem neustrezni (npr. »na prostem«, »v sobi ali avtu«, »disko« itd.).

H10: v večini društev gluhih in naglušnih obstajajo skupine ali delavnice, ki v svoje delovanje vključujejo tudi glasbo

Hipotezo moram ovreči. Kar 50 (75,76 %) izprašancev je odgovorilo, da v okviru njihovega društva ne delujejo skupine ali delavnice, ki vključujejo glasbo, 9 (13,64 %) jih je odgovorilo, da tovrstne dejavnosti obstajajo, 12 (18,18 %) pa je ostalo neopredeljenih.

Jurca meni, da tovrstne delavnice »so. [...] Posamezne delavnice vsekakor, verjetno pa ne v tako zelo velikem številu. V naši ustanovi imamo plesne in pevske krožke za gluhe, v katerih skušajo plesati in besedilo prikazati bodisi s kretnjami bodisi s slovenskim znakovnim jezikom.« (Osebni pogovor, 2011) Z njim se strinjam, saj so si bili odgovori na naslednje vprašanje (kakšne skupine ali delavnice delujejo v vašem društvu) v protislovju s tem. Tisti, ki so ostali neopredeljeni, so pri naslednjem vprašanju navajali različne aktivnosti (npr. »harmonika«, »plesna skupina«, »gledališka skupina« itd.), večina tistih, ki so odgovorili, da v njihovem društvu tovrstne skupine ali delavnice obstajajo, je kot odgovor navedlo, da se »s tem ne ukvarjam«, kar kaže na nerazumevanje vprašanja.

H11: večina oseb z okvaro sluha meni, da v že obstoječih objektih niso narejene zadovoljive prilagoditve, ki bi omogočale učinkovito doživljanje glasbe osebam z okvaro sluha

Hipotezo lahko potrdim. Rezultati kažejo, da 50 (75,76 %) izprašancev meni, da ustreznih prilagoditev ni, 4 (6,06 %) jih meni, da so, 12 (18,18 %) pa se jih ni opredelilo. Jurca meni, da »se je začelo o tem bolj razmišljati potem, ko so uradno priznali slovenski znakovni jezik,¹¹ in se bo šele zdaj začelo počasi premikati ter se bo kaj naredilo tudi v tej smeri.« (Osebni pogovor, 2011)

Ob koncu tega razdelka bom na kratko predstavila še komentarje, izkušnje in predloge, ki so jih v povezavi z izbrano tematiko gluhi in naglušni navajali ob koncu vprašalnika.

Na zadnji dve vprašanji, obe odprtega tipa, pri katerih so imeli izprašanci možnost podati svoje izkušnje in mnenje o tem, kateri izvajalci in zvrsti glasbe so jim všeč ter na podlagi katerih meril so se odločili zanje, so odgovorili le redki.

Naj navedem nekaj njihovih izkušenj, mnenj in predlogov: »Gluhe osebe so zelo prikrajšane za možnost občutenja glasbe. Pri naglušnih osebah je potrebno izjemno veliko tehničnih prilagoditev, ki pa niso poceni.« »Glasba mi je v veliki meri nerazumljiva.« »Pomanjkljivost – ni indukcijskih zank.« »Glasba je nekaj posebnega, odvisno od okusa posameznika. Četudi si gluhi, nekako slišiš v sebi glasbo.« »Več tehničnih pripomočkov za poslušanje na javnih prireditvah.« »Prepustimo strokovnjakom.« »Lepo je, če lahko plešeš v ritmu glasbe, še lepše je če jo slišiš.« »Druženje z glasbo tudi v društvu.«

Pri vprašanju, katera zvrst glasbe in kateri izvajalci so jim najljubši, so navajali zelo različne odgovore (npr. od zvrsti navajajo blues, metal, rap, jazz, hip-hop, narodno-zabavno glasbo, slovenske popevke itd., od izvajalcev pa navajajo Zorana Predina, Heleno Blagne, Louisa Armstronga, Shakiro, Kaomo in druge, medtem ko je več izprašancev poudarilo, da nima najljubše zvrsti ali izvajalca glasbe).

Pomanjkljivosti

Raziskava, ki sem jo izvedla, se je v določenih pogledih pokazala za pomanjkljivo. V prvi vrsti gre za (pre)majhen vzorec, ki je posledica majhnega odziva na povabilo k sodelovanju. Razlogi za to ostajajo neznanka, Jurca pa mi je navedel nekatere od mogočih: prenatrpanost z dogodki in anketami, povezanimi z gluhi, odklonilna naravnost do vprašanj, ki se dotikajo glasbe in nezmožnost uvida smiselnosti pri sodelovanju, saj ni jasno, kaj bi s tem pridobili sami. Iz tega razloga bi bilo dobljene rezultate neprimerno posploševati na vso manjšinsko populacijo gluhih in naglušnih v Sloveniji. Mogoče je, da bi bili rezultati ob večjem vzorcu drugačni. Predvidevam, da bi bila vključenost glasbe v življenje gluhih in naglušnih večja ter odnos do glasbe precej drugačen, če bi v raziskavo vključila tudi šoloobvezne otroke.

Druga težava, s katero sem se soočala, je pomanjkljivo in površno izpolnjevanje vprašalnika, saj ni bilo niti enega, ki bi bil rešen v celoti. Mnogi anketiranci niso odgovorili niti na najosnovnejša vprašanja, kot so kraj prebivanja, spol itd. Zanesljivost odgovorov je iz tega razloga precej vprašljiva. Domnevam, da bi se temu izognila, če bi bil mogoč osebni stik z društvi in moja prisotnost v času izpolnjevanja vprašalnikov, saj bi si lahko predhodno zagotovila tolmača, s čimer bi se izognili tudi nerazumevanju vprašanj.

¹¹ Slovenski znakovni jezik je bil uradno priznan leta 2002.

Sklep

Z raziskavo o zaznavanju in vključevanju glasbe v vsakdanje življenje gluhih in naglušnih sem želela pozornost iz slišočih preusmeriti na osebe z okvaro sluha, saj je bilo doslej to področje skoraj povsem neraziskano in zapostavljeno, kar vodi k neustreznim prilagoditvam in nizki stopnji integracije gluhih ter naglušnih v svet, ki je namenjen predvsem slišočim. Obenem pa sem s tem skušala prispevati k izboljšanju stanja, k čim bolj učinkovitemu vključevanju oseb z okvaro sluha v okolje slišočih in slišočim približati doživljanje glasbe ter svet oseb z okvaro sluha.

Kot ena temeljnih ovir se je pokazala nezmožnost neposredne komunikacije, ki bi najverjetneje prispevala k večjemu zanimanju za projekt med samimi izprašanci in pripeljala do tehtnejših odgovorov. Mogoče je, da nezanimanje za vprašalnik izvira tudi iz tematike, ki je morda nekoliko neprijetna za osebe z okvaro sluha, saj se morda mnogi čutijo prikrajšane. Jurca mi je pojasnil, da je »vprašanje tudi, kje so osebe, ki so odgovarjale, hodile v šolo. Ali so sploh imeli kaj glasbe v šoli, ali je bilo temu posvečeno kaj časa, ali so se kaj ukvarjali s tem, ali pa so mislili, da gluhi in glasba ne grejo skupaj in so vse pustili ter šli naprej, na druge stvari.« (Osebni pogovor, 2011)

Kljub temu sklepam, da osebe z okvaro sluha v svoje življenje vključujejo glasbo podobno kot slišoč. Jurca meni, da je najpomembnejše, kolikšna je »stopnja naglušnosti in seveda samo dejstvo, ali je oseba že v tem duhu vzgajana. [...] Pomembno je tudi, kakšne starše imajo; nekateri imajo gluhe, drugi slišoč.« (Osebni pogovor, 2011) Odnos do glasbe pri osebah z okvaro sluha je torej v prvi vrsti pogojen s stopnjo slušne okvare, sledijo posameznikove osebnostne lastnosti, vzgoja, okolje, v katerem je posameznik odraščal in pridobival formalno ter neformalno izobrazbo, in ali ima posameznik gluhe ali slišoč starše, saj je velika verjetnost, da bo posameznik s slišočimi starši deležen večjega vpliva glasbe kot posameznik z gluhih starši, ni pa nujno.

Kljub objektivnim pomanjkljivostim menim, da raziskava omogoča vpogled v odnos do glasbe pri osebah z okvaro sluha in da je lahko podlaga nadaljnjim raziskavam na tem področju. Predlagam, da se v prihodnosti izvede obsežna sistematična raziskava, ki bo zajela večji vzorec in bo temeljila na intervjuvanju. S tem bi dobili zanesljivejše rezultate, ki bi posledično omogočili ustrezne prilagoditve v že obstoječih objektih, ki so namenjeni (tudi) zaznavanju glasbe, in pri gradnji novih objektov, pri organizaciji delavnic in koncertov ter osebe z okvaro sluha aktivno vključili v izvajanje in učenje glasbe ter jih povezali s svetom slišočih, tako kot je bilo to v minulem desetletju omogočeno gibalno oviranim.

#Viri in literatura

1. Battelino, Saba (2007). Kirurško zdravljenje naglušnosti. *Bolezni ušes, nosu, žrela in grla v ambulantni družinskega zdravnika: Seminar*. Hočevar Boltežar, Irena in Saba Battelino (ur.). Zbornik predavanj na Medicinski fakulteti v Ljubljani, Ljubljana, 23.–24. 11. in 30. 11.–1. 12. 2007. Ljubljana: Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinika za otorinolaringologijo in cervikofacialno kirurgijo: Katedra za otorinolaringologijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, 15–18.
2. Berčič, Janko (2002). *Otorinolaringologija*. 2. izd. Maribor: Univerza v Mariboru, Visoka zdravstvena šola.
3. Breitenfeld, Darko (2009). *Kad sviranje glazbe boli: Patnje preigranih glazbenika i plesačica*. Zagreb: Music play.
4. Čakarun, Sanja (2011). »Zobni slušni aparat je tu.« *Žurnal* 12/2011 (sobota, 26. marca 2011): 31.
5. Geczy, Branka B. (2007). Rehabilitacija naglušnosti. *Bolezni ušes, nosu, žrela in grla v ambulantni družinskega zdravnika: Seminar*. Hočevar Boltežar, Irena in Saba Battelino (ur.). Zbornik predavanj na Medicinski fakulteti v Ljubljani, Ljubljana, 23.–24. 11. in 30. 11.–1. 12. 2007. Ljubljana: Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinika za otorinolaringologijo in cervikofacialno kirurgijo: Katedra za otorinolaringologijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, 19–21.
6. Geczy, Branka B. (2009). Obravnava naglušnih otrok. *Otorinolaringološki problemi pri otroku: Izbrana poglavja 1*. Žargi, Miha, Saba Battelino in Irena Hočevar Boltežar (ur.). Ljubljana: Katedra za otorinolaringologijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinika za otorinolaringologijo in cervikofacialno kirurgijo, Združenje otorinolaringologov Slovenije SZD, 23–28.
7. Gros, Anton (2007). Kirurško zdravljenje gluhosti. *Bolezni ušes, nosu, žrela in grla v ambulantni družinskega zdravnika: Seminar*. Hočevar Boltežar, Irena in Saba Battelino (ur.). Zbornik predavanj na Medicinski fakulteti v Ljubljani, Ljubljana, 23.–24. 11. in 30. 11.–1. 12. 2007. Ljubljana: Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinika za otorinolaringologijo in cervikofacialno kirurgijo: Katedra za otorinolaringologijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, 23–26.
8. Gros, Anton (2010). Vgrajeni slušni pripomočki pri naglušnih. *Novejši pogledi na bolezni ušes, nosu, žrela in grla: Izbrana poglavja 2*. Žargi, Miha, Irena Hočevar Boltežar in Saba Battelino (ur.). Ljubljana: Katedra za otorinolaringologijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinika za otorinolaringologijo in cervikofacialno kirurgijo, Združenje otorinolaringologov Slovenije SZD, 7–12.

9. Grošelj, Aleš (2011). Naglušnost: Število ljudi z okvaro sluha narašča. *dr. revija za aktualna zdravstvena vprašanja* 28 (april 11): 34–35.
10. Jelaković, Tihomil (1987). *Zvuk, sluh, arhitektonska akustika*. Zagreb: Školska knjiga.
11. Jurca, Dominik (2011). Osebni pogovor. 23. sept. 2011.
12. Kambič, Vinko (1984). *Otorinolaringologija*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
13. Košak, Melita (2006). *Socialna zrelost pri slepih in slabovidnih ter gluhih in naglušnih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
14. Košir, Stane (ur.) (1999). *Sluh: naglušnost in gluhost: Kaj moramo vedeti, ko se prvič srečamo s problemi sluha*. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.
15. Kuhar, Dušan (1993). *Pogovori s starši gluhih in naglušnih otrok*. Ljubljana: Dan.
16. Levec, Alenka in Neva Ribnikar – Kastelic (1990). *Slušno prizadeti učenec v vašem razredu: Priročnik za učitelje na rednih šolah*. Ljubljana: Zavod za usposabljanje slušno in govorno prizadetih.
17. Levec, Alenka in Neva Ribnikar – Kastelic (1994). *Učenec z izgubo sluha v vašem razredu: Priročnik za učitelje na rednih šolah*. 2. izd. Ljubljana: Dan.
18. MacDonald, Fiona (1997). *Helen Keller: Gluha in slepa ženska, ki je premagala svojo drugačnost in posvetila življenje delu za druge ljudi*. Celje: Mohorjeva družba.
19. Mele Grudzinski, Marjeta (2004). *Glasbena vzgoja za slepe in slabovidne ter gluhe in naglušne otroke*. Diplomsko delo. Ljubljana: Akademija za glasbo.
20. Mirai, Ana (2000). *Nasveti staršem gluhih in naglušnih otrok*. Ljubljana: Ritmo.
21. Ozbič, Martina (2007). Glasbo gledam, vidim, tipam, božam, gibam, slišim in poslušam: glasba za osebe z motnjo sluha. *Glasba v šoli in vrtcu*. Letn. 12, št. 2 (2007): 28–51.
22. Ravnikar, Bruno (2007). *Glasbena akustika*. Ljubljana: Akademija za glasbo.
23. Vatovec, Jagoda (2007). Diagnostične preiskave sluha. *Bolezni ušes, nosu, žrela in grla v ambulantni družinskega zdravnika: Seminar*. Hočevar Boltežar, Irena in Saba Battelino (ur.). Zbornik predavanj na Medicinski fakulteti v Ljubljani, Ljubljana, 23.–24. 11. in 30. 11.–1. 12. 2007. Ljubljana: Univerzitetni klinični center Ljubljana, Klinika za otorinolaringologijo in cervikofacialno kirurgijo: Katedra za otorinolaringologijo Medicinske fakultete Univerze v Ljubljani, 11–13.
24. http://www.dnevnik.si/tiskane_izdaje/dnevnik/23120.
25. http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r06/predpis_PRAV896.html.
26. http://osha.europa.eu/fop/slovenia/sl/et2005/PDF/dr-Bilban_Vplivi_na_cloveka.pdf.
27. <http://www.zgnl.si/>.
28. <http://www.z-csg.mb.edus.si/index.htm>.
29. <http://www.cksg.si/>.
30. <http://www.zveza-gns.si/>.
31. <http://www.kidg-mavrica.com/index.html>.
32. <http://med.over.net/forum5/read.php?113,5538355>.
33. http://www.dgn-celje.si/index.php?option=com_content&view=article&id=54&Itemid=69.
34. <http://www.genspot.com/MySpot/ShowContent.aspx?username=emocija&id=22265&type=blog>.
35. <http://www.racunalniske-novice.com/novice/dogodki-in-obvestila/podjetje-sonitus-medical-predstavilo-zobni-slusni-aparat.html>.
36. http://osha.europa.eu/fop/slovenia/sl/et2005/PDF/dr-Bilban_Vplivi_na_cloveka.pdf.
37. <http://www.suvag.hr/hrv/page.php>.